Lúðvík Júlíusson
Hraunbær 58
110 Reykjavík

Alþingi – nefndarsvið
b.t. velferðarnefndar
Kirkjustræti
101 Reykjavík

Reykjavík, 15. maí 2022

Efni: Umsögn um „Breytingu á ýmsum lögum í þágu barna (samþætting þjónustu í þágu barna, snemmtækur stuðningur)“ 530. mál 152. löggjafarþing 2021-2022.

Í mati á áhrifum frumvarpsins stendur um markmið frumvarpsins:

> *Frumvarpinu er ætlað að stuðla að innleiðingu laga um um samþættingu þjónustu í þágu farsældar barna, nr. 86/2021, með því að tryggja að engar lagalegar hindranir standi innleiðingunni í vegi.*

Með þetta markmið í huga þá stangast 6. gr. frumvarpsins á við markmið frumvarpsins.

6. gr. frumvarpsins er eftirfarandi:

> *Við 1. mgr. 12. gr. laganna bætist nýr málsliður, svohljóðandi: Sveitarfélög skulu tryggja að stuðningur við íbúa sem hafa barn á framfæri sé í samræmi við það sem er barninu fyrir bestu.*

Í þessari grein eru reistar tvær hindranir í veg innleiðingar frumvarpsins og réttindi barna takmörkuð. Túlkun á hugtökunum „stuðningur við íbúa“ og „hafa barn á framfæri“ takmarka réttindi barna og koma í veg fyrir að hægt sé að ná markmiði laganna.

Fjölskyldumynstur í dag eru mjög fjölbreytt og ekkert óalgengt að foreldrar komi sér saman um sameiginlega forsjá og jafna umgengni ef þeir búa ekki saman. Fötlun barna breytist ekki eftir því hjá hvoru foreldrinu það er eða hjá hvoru foreldrinu það hefur lögheimili. Þar af leiðandi hljóta réttindi barnsins að vera þau að báðir foreldrar þess, búi þeir ekki saman, fái viðeigandi stuðning og aðild að máli barnsins svo þeir geti stutt það og mætt þörfum þess.

Í frumvarpinu er gert ráð fyrir því að sveitarfélög eigi eingöngu að tryggja að foreldri sem er með lögheimili í sveitarfélaginu fái þjónustu í samræmi við það sem barni er fyrir bestu. Ekki virðist gert ráð fyrir því að báðir foreldrar barnsins njóti þessara réttinda. Það er andstætt 2. gr., 5. gr., 6. gr. og 18. gr. barnasáttmála SÞ[1]. Þetta á sérstaklega við ef foreldrar búa ekki í sama sveitarfélaginu. Þá á barnið ekki rétt á því að báðir foreldrar þess fái stuðning sem sé í samræmi við það sem barni er fyrir bestu.

[1] https://www.barnasattmali.is/

Í frumvarpinu er stuðningur við börn einnig takmarkaður við „íbúa sem hafa barn á framfæri." Hugtakið „að hafa barn á framfæri" er almennt túlkað sem það foreldri sem hefur lögheimili barns án tillits til þess hver greiðir framfærslu barnsins[2]. Þetta er því ekki til þess fallið að tryggja réttindi barna.

Snemmtæk íhlutun (snemmtækur stuðningur)

Í grein um snemmtæka íhlutun eftir Dr. Tryggva Sigurðssson „Snemmtæk íhlutun: markmið og leiðir"[3] er lögð áhersla á mikilvægi foreldra:

> *„Snemmtæk íhlutun felst í því að sjá þessum börnum og foreldrum þeirra fyrir þjónustu með það að markmiði að draga úr áhrifum þroskavandamálanna."*

Um árangur af snemmtækri íhlutun:

> *„Sýnt hefur verið fram á með fjölmörgum rannsóknum að árangur af snemmtækri íhlutun er að verulegu leyti háður þátttöku foreldra í íhlutun fyrir börn með þroskafrávik og þeim stuðningi sem foreldrum er veittur beint og óbeint við umönnun og uppeldi barna sinna. Aukin áhersla er því lögð á samvinnu fagfólks, sem vinnur að snemmtækri íhlutun við foreldra, og innbyrðis samstarf fagfólks og þjónustustofnana fyrir fatlaða (Roberts, Rule og Innocenti, 1999)"*

Ég sendi Ráðgjafar- og greiningarstöð fyrirspurn um hvort þetta ætti enn við í dag og fékk eftirfarandi svar:

> *„Smábörn sem ekki eru byrjuð í leikskóla njóta snemmtækrar íhlutunar í smábarnateyminu sem starfar á Yngri barna sviði stofnunarinnar. Þar er mikið lagt upp úr þátttöku foreldranna og teymisvinnu þeirra aðila sem mest tengjast barninu og fjölskyldunni. Þannig að þessir þættir sem Tryggvi nefnir í greininni frá 2003 eiga alveg við þjónstuna sem við veitum yngstu börnunum í dag.*
>
> *Sveitarfélögin bera ábyrgð á íhlutun fyrir börn í leik- og grunnskólum. Þjónustan er ekki stöðluð milli sveitarfélaga og hugsanlega ekki jafn heildræn og æskilegt væri."*

Mikilvægi foreldra í snemmtækri íhlutun á enn við í dag. Engin rök eru til staðar eða rannsóknir sem sýna að það séu hagsmunir barna að foreldri fái ekki aðild að þjónustu, stuðningi og úrræðum fyrir barn.

Aðild foreldra að stuðningi

Aðeins lögheimilisforeldrar eiga rétt á aðild, stuðningi og þjónustu vegna barna sinna séu þau með fötlun. Þetta á einnig við jafnvel ef börn eru t.d. með dæmigerða einhverfu.

Ég sendi Félagsmálaráðuneytinu fyrirspurn um hvort þetta myndi breytast með tilkomu farsældarlaganna og ég fékk eftirfarandi svar:

[2] https://www.skatturinn.is/einstaklingar/vaxtabaetur-og-barnabaetur/barnabaetur/
[3] https://www.greining.is/static/files/banner/Snemmtaek%20ihlutun.pdf

"Lög um samþættingu þjónustu í þágu farsældar barna fela ekki í sér breytingar á rétti til aðgangs að einstökum þjónustuþáttum og fela því ekki í sér aðgengi allra foreldra að allri þjónustu fyrir barnið."

Það er því ljóst að farsældarlögin tryggja ekki aðgang barna og foreldra að þjónustu sem barninu er nauðsynleg.

Sameiginleg forsjá og jöfn umgengni tryggir ekki sjálfkrafa aðild foreldra og réttindi barns.

Árið 2018 segir GEF(Gæða og eftirlitsstofnun félagsþjónustu og barnaverndar:

*"**Það er hins vegar ljóst að skyldur sveitarfélaga til að veita þjónustu ná aðeins til þeirra sem eiga lögheimili í viðkomandi sveitarfélagi**, með því er ég ekki að segja að umgengnisforeldrar séu útilokaðir, heldur að það þurfi að endurskoða regluverkið ef veita á þjónustu vegna barns í öðrum sveitarfélögum heldur en barnið býr í. "*

*"**Í þessu sambandi er einnig rétt að benda á að í 18. grein barnasáttmála Sameinuðu þjóðanna er lögð sú skylda á aðildarríki að gera það í þeirra valdi stendur til að tryggja að sú meginregla sé virt að foreldrar beri sameiginlega ábyrgð á því að ala upp barn og koma því til þroska.**"*(feitletrunin er mín)

Ekkert hefur verið gert til að bregðast við ábendingum GEF. Í svari sveitarfélags til GEF vegna kvörtunar foreldris með sameiginlega forsjá og jafna umgengni stendur:

"..[foreldri] er að gera athugasemdir við vinnslu mála sem [það] á ekki aðild að skv. stjórnsýslulögum og hefur því ekki hagsmuni af afgreiðslu þess."

Foreldrið var eingöngu að óska eftir því að fá að vera með. GEF gat ekki orðið við beiðni foreldris og er það því utan aðildar, fær ekki upplýsingar með eðlilegum hætti, aðild að úrræðum o.s.fr.v. Foreldrar og barnið eru nánast útlagar aðra hverja viku. Það er ótrúlegt að það sé vilji Alþingis.

Það er því ljóst að breyta þarf lögum og framkvæmd þeirra ef markmið frumvarpsins eiga að nást.

18. grein Barnasáttmála SÞ

Í 18. grein Barnasáttmála SÞ[4] stendur:

" 1. Aðildarríki skulu gera það sem í þeirra valdi stendur til að tryggja að sú meginregla sé virt að foreldrar beri sameiginlega ábyrgð á að ala upp barn og koma því til þroska. Foreldrar, eða lögráðamenn, ef við á, bera aðalábyrgð á uppeldi barns og því að barni sé komið til þroska. Það sem barninu er fyrir bestu skal vera þeim efst í huga.

2. Til þess að tryggja og efla réttindi þau sem kveðið er á um í samningi þessum skulu aðildarríki veita foreldrum og lögráðamönnum viðeigandi aðstoð við að rækja uppeldisskyldur sínar og sjá til þess að byggðar séu upp stofnanir og aðstaða og þjónusta veitt til umönnunar barna.

3. Aðildarríki skulu gera allar viðeigandi ráðstafanir til að tryggja að börn foreldra sem stunda atvinnu fái notið góðs af þjónustu og aðstöðu til umönnunar barna sem þau kunna að eiga rétt á."

Frumvarpið, óbreytt, gengur því gegn 18. grein Barnasáttmála SÞ um þá meginreglu að foreldrar beri sameiginlega ábyrgð á uppeldi barns og koma því til þroska. Einnig er hvorki í þessu frumvarpi né öðrum lögum 18. grein Barnasáttmála SÞ virt.

[4] https://www.althingi.is/lagas/nuna/2013019.html

Umönnunarbyrði og jafnrétti

Það getur verið að nú sé ríkjandi sú hugsun að aðeins annað foreldrið eigi að bera ábyrgð á barni. Í því ljósi vil ég benda á nýlega rannsókn:

> *„Kolbeinn segir ljóst að eitthvað í lífshlaupi kvenna geri það að verkum að þær eru líklegri til að fara á örorku en karlar. Aðeins tilgátur geti útskýrt hvað það er á þessum tímapunkti.*
>
> *„Konur eru líklegri til að vinna andlega og líkamlega slítandi umönnunarstörf. Þær eru líklegri til að bera þungan af heimilishaldi og umönnun barna, þær eru líklegri til að búa við fátækt, kynbundið ofbeldi og fleiri þætti sem leiða til þess að fólk endar sem öryrkjar.““[5]*

Einnig hafa verið gerðar rannsóknir á fjölskylduábyrgð sem sýnir að jafnari ábyrgð hafi áhrif á launamun kynjanna.[6] Að setja alla ábyrgð í hendur lögheimilisforeldris sem oftast eru konur hefur því bein neikvæð áhrif á launamun kynjanna.

> *„Jafnari fjölskylduábyrgð gæti þar af leiðandi leitt til minni kynbundins launamuns við ráðningu ef jöfn fjölskyldu-á-byrgð þætti sjálfsögð.“*

Rannsóknir benda því til þess að lögin og framkvæmd laganna geti aukið líkurnar á því að mæður verði öryrkjar og haft bein neikvæð áhrif á launamun kynjanna. Það getur ekki verið vilji Alþingis að ýta undir slíkt.

Tillaga að breytingu

Ef það á að virða Barnasáttmála SÞ, virða réttindi barna og ná markmiðum frumvarpsins þá þyrfti 6. greinin í frumvarpinu að vera:

"Sveitarfélög skulu tryggja að barn með búsetu í sveitarfélaginu fái þann stuðning sem er því fyrir bestu. Búi foreldrar ekki saman þá skal þjónusta og aðild miðast við forsjá. Ef foreldri hefur ekki forsjá fær það aðild að þjónustu og stuðningsúrræðum sýni það vilja til þátttöku. Búi foreldri ekki í sama sveitarfélagi og barn skal sveitarfélagið þar sem barn er búsett vera veitandi stuðnings og þjónustu."

Til vara þá þarf að fjalla sérstaklega um börn sem fara reglulega í umgengni og fjalla með skýrari hætti en nú er gert um réttindi þeirra og foreldra þeirra til að tryggja að þau njóti öll sömu réttinda án mismununar.

Ég vona að þið takið umsögn mína alvarlega og til greina. Ég óska eftir því að mæta á fund til ykkar og útskýra mál mitt betur.

Virðingarfyllst,

Lúðvík Júlíusson

[5] https://www.visir.is/g/20191520278d

[6] https://kjarninn.is/frettir/2019-06-25-ojofn-fjolskylduabyrgd-hefur-ahrif-stodu-kvenna-i-atvinnulifinu/